2019-2020
C-III (1)

VOL. 6 | ISSUE 1| JANUARY – FEBRUARY 2020

Impact Factor: 4.197 (IIJIF)

ISSN: 2454-5503

CHRONICLE OF HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES (CHCS)

A BIMONTHLY REFEREED INTERNATIONAL JOURNAL

Chief Editor
Dr Kalyan Gangarde
Director, Centre for Humanities and Cultural Studies

Executive Editor
Dr Grishma Khobragade
Asst. Prof., Birla College, Kalyan (W)

Co- editors
Dr. Sadhana Agrawal (Gwalior)
Pandurang Barkale (Mumbai)
Dashrath Kamble (Kalyan)
Bharat Gugane (Nashik)

Mahatma Gandhi Education and Welfare Society's

CENTRE FOR HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES, KALYAN (W)

www.mgsociety.in +91 8329000732 Email: chcskalyan@gmail.com

Full Journal Title: Chronicle of Humanities & Cultural Studies(CHCS)
Print ISSN: 2454-5503
Impact Factor: 4.197 (IIJIF)
Frequency: Bimonthly / **Language:** Multi language / **Journal Country/Territory:** India
Publisher: Centre for Humanities & cultural Studies, A-102, Sanghavi Regency, Sahyadrinagar, Kalyan (W) (MS).
Subject Categories: Humanities & Cultural Studies

Chief Editor:
Dr Kalyan Gangarde, Director, Centre for Humanities and Cultural Studies, Kalyan (W)
Executive Editor
Dr Grishma Khobragade, Asst. Prof., Birla College, Kalyan (W)
Co- editors
Dr. Sadhana Agrawal, Asst. Professor, Maharani Laxmibai Govt. College of Excellence, Gwalior (M.P.) India
Pandurang Barkale, Asst. Professor, Dept of English, SNDT Women's University, Churchgate, Mumbai
Bharat Gugane, Asst. Professor, Bhosala Military College, Nashik, Maharashtra
Dr. Dashrath Kamble, Asst. Professor, S.B.College, Shahapur, Dist. Thane, Maharashtra
Dr. Sachin Bhumbe, Asst. Professor, P. N. Doshi College, Ghatkopar, Mumbai

EDITORIAL ADVISORY BOARD

Aju Mukhopadhyay,
a poet, author and critic, 8 Cheir Lodi Street, Pondicherry, India.
Dr R.T. Bedre,
Principal RSPMS' SPP College, Sirsala, Dist. Beed (MS)
Dr (Mrs.) Smita R. Nagori,
Head,PG Department of English, M.U.College Udgir, Dist. Latur, Maharashtra, India. Email: smita.lakhotiya@gmail.com
Dr Arvind Nawale
Head, Department of English, Shivaji Mahavidyalaya Udgir, Dist. Latur (Member, BoS in English, Former Member of the Senate, Faculty of Arts, SRTM University, Nanded
Dr Rajiv Kumar,
Associate Professor, Dept. of English, S.K.M University, Dumka, Jharkhand
Dr Kailash Nimbalkar,
Principal, S.B.College, Shahapur, Dist. Thane, Maharashtra, India. Email: nimbalkar_8@rediffmail.com.
Tsai-ching Yeh
Assistant professor, Department of English, National Taipei University of Technology. (Taiwan)
Dr B. N. Gaikwad,
Vice Principal, N.G. Acharya and D.K. Marathe College of Arts, Commerce and Science , Chembur (East), Mumbai-400071
Dr Simon Philip,
Assistant professor, Department of Social Work, Voorhees College, Vellore
Dr Binu Anitha Josheph
Assistant professor, Department of English, Voorhees College, Vellore
Dr Chandrashekhar Kanase
Head, Department of Dramatics, SPP College, Sirsala, Dist Beed (MS)

EDITORIAL BOARD

Dr Mahendra Shinde, Associate Professor and Head, Department of English, N.M. Sailu, Dist. Parbhani, Maharashtra, India.
Dr Ramkishan Bhise, Assistant Professor, SIES Graduate School of Technology, Nerul, Navi Mumbai
Dr Asish Gupta, Asst. Professor, J. H. Govt. P. G. College, Betul MP.

Subscription Rates		
	Annual membership (Individual)	Rs. 1,800 (150 $ for foreigners) (Six Issues)
	Bi-annual Membership	Rs. 3,500 (250 $ for foreigners)
	Institutional annual membership	Rs. 2,200
	Institutional Bi-annual membership	Rs. 4,200

Those interested in making online transactions, the following details may be of use:

Bank Name	Account Name	Account Number	IFSC code
Canara Bank **(Branch: New Marine Lines, Mumbai)**	Centre for Humanities & Cultural Studies	1389101071921	CNRB0001389

DISCLAIMER: Academic facts, views and opinions published by authors in the Journal express solely the opinions of the respective authors. Authors are responsible for their content, citation of sources and the accuracy of their references and biographies/references. The editorial board or Editor in chief cannot be held responsible for any lacks or possible violations of third parties' rights.

*

FROM THE EDITOR'S DESK ....

WE are delighted to present the Vol.6 Issue 1 of *Chronicle of Humanities & Cultural Studies* (CHCS) with valuable contributions from reknowned scholars of India. The journal is run by *'Centre for Humanities & Cultural Studies', Kalyan.* It is a brilliant off shoot of the Mahatma Gandhi Education & Welfare Society, Narwadi, Dist. Parbhani. It has been established with the mission to contribute to the education and welfare of the society to empower individuals for the better future.

We are confident that the issue will be useful for readers, critics and researchers. We are grateful to all our contributors for their responses.

We gratefully acknowledge the guidance and help received from various persons during the completion of this issue. We thank all the members of our advisory board and editorial board.

CHCS is a refereed journal, published bi monthly (Six issues in a year). In order to make *CHCS* self-sustaining, we need your support and patronage. As our well-wisher/friend/patron we urge you to enroll new members for the journal. In turn, we assure you that we will not compromise on quality in matters of content and production

Our next Issue will be published in March 2020. We hope you can make it successful with your valuable contributions.

We hope you enjoy this month's reading and as ever, if you have any questions or comments, please contact us at: cheskalyan@gmail.com .

- **Dr. Kalyan Gangarde**

CONTENTS

1. Panoramic View of the Art of O'Henry's Short story '*The Last Leaf*' 05
Dr. Mamta Garg
2. Civilizational Ruins and Literary Ruminations 09
Priya Agrawal
3. Paulo Coelho's *The Alchemist*: A Search of the Treasure Within 12
Kiran Sahu
4. Pathos and Companionship in the Poetry of Nissim Ezekiel 18
Megha Lahane & Prof. Archana Agarwal
5. Coping Behaviour in Relation to Emotional Intelligence 21
Mrs Amita Nigam
6. प्रजातांत्रिक व्यवस्था में जनआन्दोलन की प्रासंगिकता 28
डॉ. कल्पना वैश्य
7. कुमारसम्भवम् में माता पार्वती 32
डा. नरोत्तम
8. भारत के आर्थिक विकास में भारतीय सेना की भूमिका 34
डॉ. वसुधा अग्रवाल
9. इजराइल एवं संयुक्त राष्ट्र महासभा के प्रस्ताव 36
डॉ विष्णु कान्त शर्मा, भगवान सिंह राजपूत
10. प्राचीन भारतीय इतिहास के प्रस्तुतीकरण में 'मृच्छ कटिक' का योगदान 43
डॉ. शुक्ला ओझा
11. भारतीय कृषि का आधुनिकीकरण 47
डॉ0 प्रवीण ओझा
12. मराठवाडयातील साहित्यीक आणि साहित्यकृती : एक अवलोकन 52
दत्तात्रय बद्रिनाथ हारकर
13. आर्थिक विकासातील औद्योगिकीकरणाची भूमिका एक अभ्यास 54
डॉ. मधुकर आघाव
14. भूरुपीय आपत्ती आणि त्यांच्या व्यवस्थापनाचा भौगोलिक अभ्यास 56
नामदेव मंचा राठोड
15. पर्यावरण संरक्षण व राजकीय ध्येयधोरण 58
डॉ.विजयकुमार सोन्नर
16. महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांचे लोककल्याणकारी धोरण आणि सद्यस्थिती 61
डॉ. रमेश वाघमारे, डॉ. सुखलाल राठोड
17. आंतरराष्ट्रीय राजकारणात अलिप्ततावादाची भूमिका आणि उपयुक्तता 63
डॉ.भारत भोपु राठोड
18. वाचन संस्कृती 64
डॉ. वंदना शेलार
19. दीघनिकायग्रंथातील जाती–व्यवस्थेचे खंडन 66
डॉ.सारिका विष्णु केदार
20. सत्यशोधक कृष्णराव भालेकर यांची कृषिनिष्ठा 69
डॉ. शंकर हणमंतराव कल्याणे
21. देगलूर नगरीचा ऐतिहासीक मागोवा 72
डॉ.सुनेवार किशन रामलू
22. विधानसभा : अधिकार व कार्य 76
डॉ. उलगडे लक्ष्मण काशिनाथ
23. भारतातील केंद्रशासित प्रदेशातील साठ वर्षांपेक्षा अधिक वयोगटातील साक्षरतेचा कालसापेक्ष अभ्यास 78
प्रा.डॉ. दयानंद उजळंबे

23.

भारतातील केंद्रशासित प्रदेशातील साठ वर्षांपेक्षा अधिक वयोगटातील साक्षरतेचा कालसापेक्ष अभ्यास

प्रा.डॉ. दयानंद उजळंबे
उपप्राचार्य, तथा भूगोल विभाग प्रमुख
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, गंगाखेड. जि.परभणी.

सारांश : प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये भारतातील केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरता दराचा कालसापेक्ष अभ्यास केला असून भारत देश स्वातंत्र्य झाल्यानंतर 1951 मध्ये पहिली जनगणना करण्यात आली. 1951 ते 2011 दरम्यान भारतातील त्या-त्या वेळेस निर्माण झालेल्या साक्षरता दरामध्ये कसा बदल झालेला आहे. या बदलाचा प्रदेशाच्या सामाजिक, सांस्कृतिक क्षेत्रात कशी वाढ झाली. साक्षरता वाढीमुळे नविन तंत्रज्ञान, शिक्षणाला स्थान, राहणीमानाचा उत्तम दर्जा, रोजगार, आर्थिक सुबत्ता, पोषण आहाराकडे लक्ष, जेष्ठ नागरिकांकडे विशेष लक्ष, आर्युमानात वाढ, कौशल्यपूर्ण कामगाराची उपलब्धता प्रदेशाला प्राप्त होत असते. तसेच जन्मदर आणि मृत्यूदरही कमी होत जातो. प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये भारतातील दिल्ली, लक्षद्वीप, दमन आणि दिव, पाँडेचरी, चंदिगड, अंदमान आणि निकोबार द्विपसमुह, दादर आणि नगर हवेली या केंद्रशासित प्रदेशातील 1951 ते 2011 दरम्यान साक्षरतेमध्ये झालेल्या बदलाचे विश्लेषण करण्यात आलेले आहे.

बीजसंज्ञा: कालसापेक्षा साक्षरता दर

अ) प्रस्तावना :

एखाद्या देशात किती अधिक लोकसंख्या आहे यावरुन तो देश आर्थिकदृष्ट्या समृद्ध ठरत नाही, तर त्या देशातील लोक किती साक्षर आहेत, कुशल कामगार आहेत, तंत्रज्ञानाचा वापर कसा करताहेत यावरुन देशाचा विकास अवलंबून असतो. म्हणूनच जगात आर्थिकदृष्ट्या विकसित राष्ट्रातील साक्षरतेचा दर पाहिला असता तो खुपच आहे आणि म्हणून संपूर्ण जगात साक्षरतेच्या दराची वाढ कशी होईल याकडे लक्ष दिले जातेय. साक्षरतेमुळेच मानवी जीवन समृद्ध होत असते. साधनसंपत्तीचा वेगवेगळ्या मार्गांनी वापर करुन आर्थिक ध्येय कसे साध्य करता येईल याकडे लक्ष दिले जाते. साक्षरतेमुळेच जन्मदर आणि मृत्युदर कमी होण्यास मदत होते. बालविवाह प्रथा कमी होते. सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, राजकिय, औद्योक विकास आणि देशाचा सर्वांगिण विकस अवलंबून असतो. म्हणूनच प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये भारतातील केंद्रशासित प्रदेशाची साक्षरतेच्या संदर्भात स्थिती काय आहे, त्यामध्ये कालसापेक्ष बदल कसा होत गेला, या संदर्भातील विवेचन करण्यात आलेले आहे.

ब) अभ्यासक्षेत्र आणि अभ्यास पद्धती :

प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये भारतातील त्या-त्या कालखंडामध्ये स्थापित झालेल्या केंद्रशासित प्रदेशाची निवड करण्यात आली असून, प्रस्तुत देशातील लक्षद्विप, दमन आणि दिव, पाँडेचरी, चंदिगड, दिल्ली, अंदमान आणि निकोबार द्विपसमुह, दादर आणि नगर हवेलीची निवड करण्यात आली असून, 31 ऑक्टो. 2019 रोजी दोन नविन केंद्रशासित प्रदेशाची निर्मिती झाली आहे. (जम्मू कश्मिर आणि लडाख) तर 1 जानेवारी 2020 पासून दादर आणि नगर हवेली आणि दमन आणि दीव हे दोन केंद्रशासित प्रदेश एकत्र करण्यात आले असून प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये एकूण 07 केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरतेचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी दुय्यम स्वरुपाची आकडेवारी उपयोगात आणली असून ही आकडेवारी भारतीय जनगणना 2011 चा वापर करण्यात आलेला आहे. प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी प्राप्त झालेल्या सांख्यकीय माहितीचे पृथ:करण आलेखीय विश्लेषण करण्यात आले असून वेगवेगळी मासिके, वर्तमानपत्र, लोकसंख्या साक्षरतेच्या संदर्भातील संकेतस्थळाचा उपयोग करण्यात आलेला आहे. प्राप्त आकडेवारीची आकडेमोड करुन दोन जनगणनामधील फरक (1951 ते 2011) दार्खावेण्यात आला असून 2001 ते 2011 मधील केंद्रशासित प्रदेशातील लोकसंख्येचे सहसंबंध गुणक काढून सहसंबंध गुणांकही दाखविलेला आहे. त्यातून साक्षरतेमध्ये कालसापेक्ष कसा बदल झालेला आहे. या संदर्भात प्रस्तुत शोधनिबंधाची माहिती दिलेली आहे. तसेच 2001 ते 2011 मधील साक्षरता दराचा सहसंबंध गुणांक दर्शविण्यात आलेला आहे.

क) उद्दीष्ट्ये :

1) केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरता दराचा अभ्यास करणे.
2) केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरता दरामधील फरकाचा कालसापेक्ष अभ्यास करणे.
3) वाढलेल्या साक्षरता दरामुळे सामाजिक, आर्थिक आणि सांस्कृतिक विकासाची स्थिती अभ्यासणे.

ड) विषय विवेचन :

सारणी क्र.1
भारतातील केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरता दर % मध्ये

अ. क्र.	केंद्रशासित प्रदेश/ देश	१९५१	१९६१	१९७१	१९८१	१९९१	२००१	२०११	फरक २००१ ते २०११
०१	लक्षद्विप	१५.२३	२७.१५	२१.७६	६८.४२	८१.७८	८६.६६	९२.२८	५.६२

०२	दमन आणि दिव	-	-	-	-	७१.२	७८.१८	८७.०७	८.८९
०३	पाँडेचरी	-	४३.६५	५३.३८	६५.१४	७४.१४	८१.२४	८६.५५	५.३१
०४	चंदीगड	-	-	७०.४३	७८.८	७७.८१	८१.९४	८०.४३	४.४९
०५	दिल्ली	-	६१.९५	६५.०८	७१.९४	७५.२९	८१.६७	८६.३४	४.६७
०६	अंदमान व निकोबार	३०.३	४०.०७	५१.१५	६३.१९	७३.०२	८१.३	८६.२७	४.९७
०७	दादर आणि नगर हवेली	-	-	१८.१३	३२.९	४०.१७	५७.६३	७७.६५	२०.०२
०८	भारत	१८.३३	२८.३	३४.४५	४३.५७	५२.२१	६४.८४	७४.०४	९.२

Source : Office of the Register General and census commissioner ministery of Home Affairs, Government of India.

Graph No.1

Above Sixty age group Literacy rate in Union Territories in India

(Population in %)

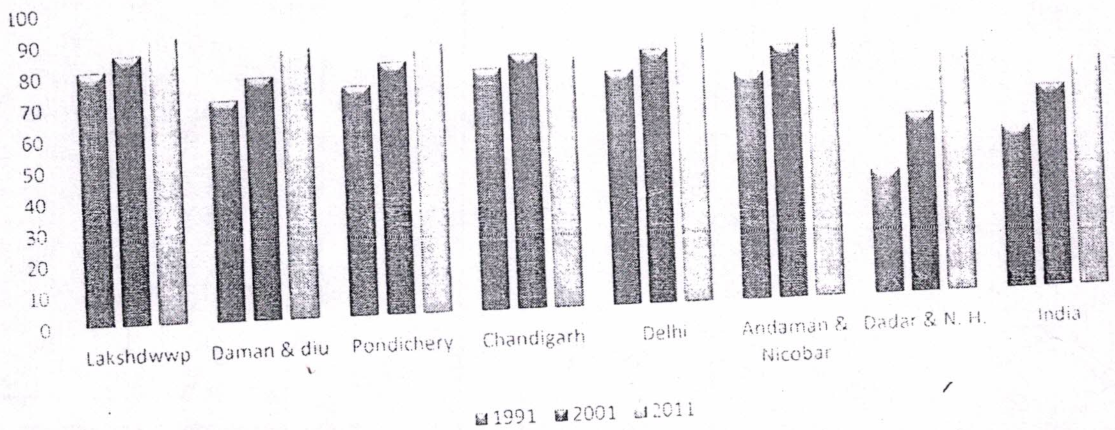

सारणी क्र.01 नुसार भारतातील सात केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरता दराचा अभ्यास केला असता 1951 मध्ये लक्षद्विप आणि अंदमान आणि निकोबार केंद्रशासित प्रदेश अस्तित्वात होते. त्यांचा साक्षरता दर अनुक्रमे 15.23% आणि 30.3% होता. भारताच्या साक्षरता दराच्या तुलनेत अंदमान निकोबार द्विपसमुहाचा साक्षरता दर अधिक होता कारण 1951 मध्ये भारताचा सरासरी साक्षरता दर 18.33% होता. 1961 मध्ये लक्षद्विप 27.15, पाँडेचरी 43.65%, दिल्ली 61.95%, अंदमान आणि निकोबार 40.07% तर भारताचा सरासरी साक्षरता दर 28.3% होता. 1961 ज्या जनगणनेनुसार दिल्ली केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरतेचा दर इतर केंद्रशासित प्रदेशापेक्षा अधिक होता.

1971 च्या जनगणनेनुसार चंदीगड 70.43% केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरता दर सर्वाधिक होता. त्यानंतर दिल्ली 65.08%, पाँडेचरी 53.38%, तर कमी साक्षरता दरामध्ये दादर आणि हवेली या केंद्रशासित प्रदेशाचा केवळ 18.13% साक्षरता दर होता. भारताचा सरासरी साक्षरता दर 34.45% होता. 1972 मध्ये पाकिस्तान सोबत युद्ध झाले. त्यानंतर 1981 मध्ये चंदीगड केंद्रशासित प्रदेशामध्ये 78.8%, दिल्ली 71.94 तर कमी साक्षरतेच्या दरामध्ये दादर आणि नगर हवेली 32.9% होता. 1981 मध्ये भारताचा साक्षरतेचा दर 43.57% होता.

1991 पासून भारतात उदारीकरण, जागतिकीकरण, खाजगीकरणाचा वेग वाढला. उद्योग व्यवसायात वाढ झाली त्यामुळे देशाला कुशल मजूर आणि तंत्रज्ञानाशी अवगत असणाऱ्या लोकसंख्येची गरज भारताला होती. आणि त्यामुळे डिपार्टमेंट ऑफ स्कूल एज्युकेशन अँड लिटरशी, मिनीस्ट्री ऑफ इंडियाने भारतात आणि केंद्रशासित प्रदेशाने साक्षरता मोहिम राबविल्यामुळे प्रौढ शिक्षण, लहान मुले, कौशल्य विकास, नॅशनल लिटरशी मिशन (NLM) द्वारे राबविण्यात आले. प्रत्येक पंचवार्षिक योजनेमध्ये साक्षरतेकडे भर देण्यात आला. त्यामुळे सर्वच केंद्रशासित प्रदेशात 1991 पासून

साक्षरता दरामध्ये वाढ झाली. त्यामुळे 1991 मध्ये लक्षद्विप 81.78%, चंदीगड 77.81%, दिल्ली 75.29%, पाँडेचरी 74.14%, अंदमान आणि निकोबार 73.02% आणि दमन व दिवमध्ये 71.02% साक्षरता दर होता. हा साक्षरता दर तिव्र वाढण्याचे कारण भारत सरकारने राबविलेल्या वेगवेळ्या योजना होय. फक्त दादर आणि नगर हवेली जो जास्तीत जास्त भौगोलिक प्रदेश वनाच्छादित आहे, आदिवासी लोकसंख्या यामुळे साक्षरतेचा दर केवळ 40.17% राहिला.

2001 आणि 2011 मध्ये साक्षरता दरामध्ये इतर दशकाच्या तुलनेत अधिक वाढ झाली. शिक्षणाचे महत्त्व पंचवार्षिक योजनेचं योगदान, साक्षर भारत अभियान यामुळे साक्षरतेचा दर वाढलेला आहे. 2001 च्या जनगणनेनुसार सर्वात जास्त साक्षरतेचा दर लक्षद्विप (86.66%) त्यानंतर अनुक्रमे चंदीगड 81.94%, दिल्ली 81.67%, पाँडेचरी 81.24%, तर अंदमान निकोबार द्विपसमुहाचा साक्षरता दरही 81.3% राहिला. केवळ दादर आणि नगर हवेलीचा साक्षरता दर 57.63% होता. 2001 नुसार भारताचा साक्षरता दर 64.84% होता.

2011 मध्ये सर्वाधिक साक्षरतेचा दर लक्षद्विप 92.28%, दमन आणि दिव 87.07%, पाँडेचरी 86.55%, चंदीगड 86.43% तर दादर आणि नगर हवेलीमध्ये तिव्र साक्षरतेच्या दरामध्ये वाढ होऊन ती 77.65% पोहचली. 2001 ते 2011 च्या जनगणनेनुसार सर्वाधिक साक्षरता दरामध्ये वाढ दादर आणि नगर हवेली मध्ये झाली ती 20.02% होती, त्यानंतर दमन आण दिव 8.89% तर सर्वात कमी साक्षरतेचा दसवार्षिक वाढ चंदीगड (4.49%) केंद्रशासित प्रदेशाचा होता. 2011 नुसार भारताची सरासरी साक्षरता 74.47% होती तर एक दशकात वाढीचा दर 9.2% होता.

इ) निष्कर्ष :

1) 1951 ते 1971 दरम्यान सर्वच केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरता वाढीचा दर कमी होता. अपवाद म्हणून सुनियोजित शहर असलेले चंदीगड केंद्रशासित प्रदेशातील साक्षरतेचा दर मात्र वाढत राहिला.

2) 1991, 2001 आणि 2011 दरम्यान दादर आणि नगर हवेली वगळता सर्वच केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरतेचा दर समान पातळीवर वाढत राहिला.

3) 2011 च्या जनगणनेनुसार सर्वाधित साक्षरता लक्षद्विप केंद्रशासित प्रदेशाची नोंद झाली. (92.28%)

4) 2001 ते 2011 दरम्यान दादर आणि नगर हवेली या केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरता वाढीची दशकीय वाढ 20.02% होती जी इतर केंद्रशासित प्रदेशाच्या तुलनेत सर्वाधिक वाढ होती.

5) लक्षद्विप केंद्रशासित प्रदेशात 2011 च्या जनगणनेनुसार मुस्लीम धर्माची लोकसंख्या 96.58% असून देखील साक्षरता वाढीचा दर इतर केंद्रशासीत प्रदेशापेक्षा सर्वाधिक आहे.

6) 2001 आणि 2011 मधील केंद्रशासित प्रदेशातील लोकसंख्येचा सहसंबंध गुणांक +0.93 असून तो धनात्मक आहे.

उपाय-योजना :

1951-2011 दरम्यान साक्षरता वाढीचा कल पाहता भारतातील इतर राज्यातील साक्षरता वाढीच्या दराइतकीच दिसून येतो. आज केरळ, मिझोरम राज्याच्या तुलनेत केंद्रशासित प्रदेशाचा साक्षरता वाढीचा दर अधिक दिसत नाही. केंद्रशासित प्रदेशावर केंद्राचे प्रशासन चालत असल्यामुळे सर्वच केंद्रशासित प्रदेशात साक्षरता अभियान, साक्षर भारत अभियान, नॅशनल लिटरशी मिशनद्वारे ग्रामीण, आदिवासी, दुर्गम प्रदेश, धर्माचा अधिक प्रभाव असणाऱ्या प्रदेशात साक्षरता अभियान राबविणे गरजेचे आहे. जेणेकरुन त्या प्रदेशाचा सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक विकास होईल. निती आयोगाने या संदर्भात विशेष धोरण आखणे गरजेचे आहे. तरच केंद्रशासित प्रदेशाला विशेष दर्जा दिल्यामुळे केंद्रशासित प्रदेश विकासाच्या दिशेने वाटचाल करेल.

संदर्भ :

1. www.https://mhrd.gov.in
2. www.https://missionindia.org
3. www.https://en.m.wikipedia.org
4. www.https://censusindia.gov.in
5. www.https://mospi.gov.in

❑❑❑